

ПРЕСТЪПЛЕНИЕ ЛИ Е НЕИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СЪДЕБНА ЗАПОВЕД ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

*Здравко Славчев**

Домашното насилие се проявява под различна форма. Деянията на насилника нерядко остават скрити за околните. В преобладаващата част от случаите жертвите на домашно насилие по различни подбуди не търсят защита на нарушените си права. Липсата на публичност допълнително мотивира насилника и той продължава да въздейства върху психиката или физическата неприкосновеност на жертвата.

Характеристиката на домашното насилие дава основание да се поддържа твърдение, че то уврежда особен вид традиционни и строго лични обществени отношения – семейни, съпружески, родствени. Независимо дали увредата е причинена от съзнавано поведение, или е последица от непредпазливост, при всички случаи подобен резултат е недопустим. Насилието и опитът за насилие са публично укорими. Многобройни норми от специалната част на НК защитават правата на личността.

Обществените процеси свидетелстват, че съществува разминаване между нормите на НК и специалния Закон за защита от домашното насилие (ЗЗДН), резултат от което е съществуващата възможност за ненаказване на лицата, упражняващи домашно насилие. Факт е, че всеки прокурор може да бъде сезиран надлежно (чл. 71, ал. 5 ЗМВР) за съществуваща и реална опасност за живота, здравето и личната свобода на физическо лице. Оказва се обаче, че липсва механизъм за достатъчно ефективно последващо противодействие срещу извършител на домашно насилие.

Несъмнено е, че нормите на ЗЗДН могат за кратък времеви период да доведат до преустановяване на инкриминирано поведение (определение № 58/01.11.2007 г. по ч. н. д. № 86/2007 г. на С. военно-апелативен съд), но не могат да постигнат ефекта на специалната превенция по НК. Привременният характер на мерките по ЗЗДН и липсата на сила на пресъдено нещо (решение № 261/21.03.2007 г. по гр. д. № 1345/2005 г., II г. о., ВКС) в максимална степен затрудняват правоохранителните органи в противодействието им за ограничаване на посегателствата върху личността в домашна среда. Имуществената санкция или не се плаща от насилника, или той я възприема като „такса“, разрешаваща упражняването на домашно насилие.

Изчерпателното изложение на мотиви в съдебните актове по ЗЗДН (вж. решение от 16.11.2007 г. по в. гр. д. № 680/2007 г. на Окръжния съд – Шумен) често

* Асистент в Юридическия факултет на Нов български университет – София.

води до отпадане на отговорността, но не е основание да се твърди, че не са отправяни заплахи от различно естество, особено по отношение на възрастни роднини в неравносътно положение или с влошено здравословно състояние.

Защитата срещу домашното насилие се осъществява чрез налагане на една или повече мерки за защита. Макар определени от съд, те имат административен характер, поради което контролът за изпълнение на предписанията им е възложен на МВР.

Назидателното съдържание и пожелателният характер в предписанието на съдебната заповед за защита не може да възпроизведе директно действие. Полицейските органи са призвани да следят за изпълнението им особено в случаите, в които е определено задължение за извършителя да се въздържа от извършване на последващо домашно насилие. Полицейската принуда е ефективно средство особено в случаите, когато насилникът е отстранен от съвместно обитаваното с жертвата жилище за определен от съда срок. Може да се очаква, че районните инспектори с цената на усилия и компромиси могат да упражняват контрол за спазване на забраната насилникът да не приближава жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдиш на пострадалото лице.

Правомощията на служителите в МВР не са неограничени и затова е нереално да се очаква от тях, че могат да осигурят редовно и системно посещение на насилника в специализирана програма.

Не може да бъде отречено правото на органа, контролиращ спазването на съдебната заповед за защита, да задържа домашен насилник – нарушител, за което уведомява незабавно органите на прокуратурата – чл. 21, ал. 2 ЗЗДН.

Факт е обаче, че подобно нарушение (изразяващо се в действие или бездействие) не осъществява от обективна и субективна страна признаците на изпълнителното деяние, посочено в чл. 296 НК.

Съставомерността на престъпния състав по чл. 296 НК се изразява под формата на външно обективирано и безсъмнено извършено действие или бездействие, особено за което е целта, към която е насочено – да се препятства реалното осъществяване на очакваните последици, към които е насочено влязло в сила и общозадължително съдебно решение (решение № 615/14.01.2002 г. по н. д. № 577/2001 г., II н. о., ВКС).

От обективна страна, за да бъде наказуемо едно деяние по смисъла на чл. 296 НК, то трябва да посяга върху последиците на „съдебно решение“, а актовете на съдилищата по реда на ЗЗДН са „заповеди за защита“ – чл. 15, ал. 2 ЗЗДН.

Стриктното тълкуване на нормите от НК не допуска аналогия и приложение по усмотрение.

Различието между съдебните актове се отразява и на правните им последици. Съдебните решения пораждат стабилни последици за неопределен бъдещ времеви период, докато заповедите по ЗЗДН имат максимален срок на действие (чл. 5, ал. 2 ЗЗДН).

От субективна страна престъпното деяние може да е осъществено под различни форми. Изпълнителното деяние може да се изразява в „пречене“ или „осуetyаване“ на изпълнението. За да е налице „пречене“, правата в съдебния акт трябва да са предоставени за упражняване на различно от нарушителя лице. В случая със заповедите за защита по реда на ЗЗДН – в съдържанието им липсва възможност за упражняване на права от пострадалия срещу насилника. От такава гледна точка правен абсурд е да се поддържа твърдение, че не изпълнявайки заповед за защита, насилникът „пречи“ по смисъла на чл. 296 НК.

НК възвежда в престъпление деянието, насочено да „осуети по какъвто и да е начин изпълнението на съдебно решение“. Абстрахирайки се от факта, че НК дава защита на „съдебно решение“, а не на съдебна „заповед за защита“, то следва изрично да се посочи липсата на субективен елемент, което изключва наказуемост по чл. 296 НК. Също така следва да се отчита обстоятелството, че не всяко деяние може да се разглежда като начин да се осуети изпълнение на задължения (решение № 15/3.10.2007 г. по а. н. д. № 11/2007 г. на Софийския военно-апелативен съд).

Често се срещат случаи, при които насилникът не изпълнява предписанието на съдебна заповед за защита. Това свидетелства, че мерките по ЗЗДН са недостатъчно ефективни и не създават достатъчна защита за пострадалите. От своя страна пълното несъобразяване и произтичащото от това неизпълнение на заповедите по ЗЗДН не може да се квалифицират като престъпление, защото не осъществяват нито един от признаците на престъпленията против правосъдието. На практика срещу подобно нарушение, изразяващо се в неизпълнение и грубо незачитане на съдебните актове, полицейските органи не могат да настояват, а прокуратурата няма основание да повдига и поддържа обвинение за престъпление по чл. 296 НК.

Законодателят е съобразил особеностите на съдебните актове. Различието в правната им природа предопределя разликата в неблагоприятните последици, породени от неизпълнение на разпоредителната им част. Поради това различен е и редът за защита при нарушаване на действащи предписания (вж. определение № 11961/29.11.2007 г. по а. д. № 11544/2007 г., VI отд., ВАС).

Изложеното свидетелства, че неизпълнението на съдебна заповед за защита срещу домашно насилие не е престъпление по смисъла на чл. 296 НК.